

“CEN ANOS DO RECOÑECIMENTO ÁS HEROÍNAS E HEROES DO SANTA ISABEL”

Por: Xosé María Fernández Pazos
Historiador, xornalista. Cronista Oficial de Ribeira

O pasado 8 de xaneiro cumpríronse 100 anos que o secretario do Concello de Ribeira se desprazaba á illa de Sálvora para facer entrega ós seus habitantes das distintas condecoracións e recoñecementos que lle foran outorgados polo Consello de Estado. Fora pola súa intervención no salvamento dos naufragos do vapor-correo Santa Isabel, afundido nos baixos da illa tres anos antes, o 2 de xaneiro de 1921.

Aquela tráxica noite o vapor procedente de A Coruña dirixíase a Vilagarcía para embarcar 37 pasaxeiros para posteriormente, e despois de coller pasaxe en Vigo o día seguinte, ir a Cádiz para transbordalos a Montevideo e Bos Aires. Eran os tempos da emigración masiva a América latina.

ONS, PROTAGONISTA INDIRECTA DO NAUFRAXIO

Na causa xudicial 15/1921 na que se instrúe a causa do naufraxio, aparece a referencia á illa de Ons que xogaríu un papel indirecto na traxedia. Así ó capitán do vapor, Esteban García Muñiz, abríraselle expediente pola Armada polo naufraxio, ó considerar que houbo error na situación do buque ás doce da noite, xa que de ser certa a que dixera o oficial, en ningún caso se tería perdido o vapor, o que poñía en dúbida a versión do mesmo.

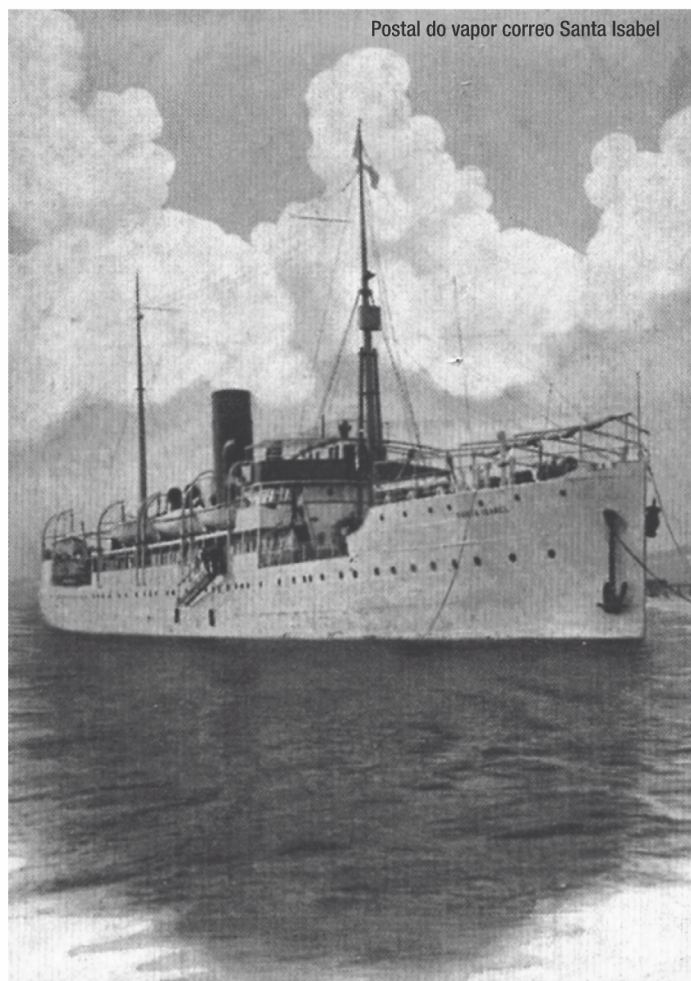
O capitán, di que sempre pensou que navegaba mais o sur e que cando veu as rompentes pensou que se estaba dirixindo á illa de Ons, é mais, creu que embarrancara en Ons. Unha opinión que lle confirmou o temoneiro que ía ao fronte do vapor-correo durante o naufraxio, quen lle manifesta que coas medicións feitas era imposible que aquilo fora Sálvora, tiña que ser necesariamente Ons, o que segundo o informe oficial indicaba que estaban desorientados e que non tiveron en conta a forza das correntes.

En definitiva a falla de velocidade combinada coa deriva e as malas condicións de visibilidade e un cálculo incerto acerca da súa localización, conducen o naufraxio que orixinaría 213 vítimas mortais.

HEROÍNAS E HEROES

Os trámites para a concesión das condecoracións e recoñecementos ós habitantes da illa iniciaríanse inmediatamente tralo naufraxio, e sería a prensa da época, algúns concellos galegos, asociacións e sociedades, os promotores dese recoñecemento que tería en Vigo á cidade pioneira das homenaxes, cun multitudinario acto que congregou a milleiros de persoas a principios de 1921 para honrar ás heroínas.

Naquela notificación a alcaldía ribeirense informaba que o Consello de Estado aprobaría o ingreso na Orden Civil de Beneficencia, e a concesión da Cruz de Salvamento Marítimo de terceira clase con distintivo negro e branco, ós veciños de Sálvora Juan Parada, Juan Fernández, José Parada, José Oujo, Manuel Caneda, Francisco Oujo, Josefa Parada, María Fernández, Cipriana Oujo e Cipriana Crujei-

As heroínas do Santa Isabel

ras, polos heroicos e abnegados servizos prestados ós náufragos do vapor español Santa Isabel, na illa de Sálvora no concello de Ribeira.

A concesión das condecoracións iría acompañada da cantidade de tres mil pesetas e unha pensión vitalicia, que co paso do tempo non deixou de ser simbólica. A prensa coruñesa promovería unha subscrición popular que logrou recadar cinco mil trescentas pesetas; a esta acción uniuse o “Círculo de Artesanos” e o “Sindicato Unión del Puerto da Coruña”.

O valor das mulleres, que pasaron á historia co nome de “Heroínas de Sálvora”, e a dos veciños da aldea, sería recoñecido incluso polos emigrantes galegos en México e Bos Aires, os cales remitiron cartas para axudar ás familias que interviñeran no naufraxio. O diñeiro, sen embargo, como acostuma acontecer nestes casos, non chegou nunca ás mans dos beneficiarios pois alguén decidiu quedar con eles, a pesar de que en principio se acordara repartilos entre tódolos veciños da aldea.

O GRANDE HEROE DO SANTA ISABEL

Pero sen dúbida algunha o segundo oficial do vapor Santa Isabel, don Luís Cebreiro, é o grande heroe do naufraxio, el sería condecorado polo “Consello Superior da Sociedade Española de Salvamento” coa medalla de ouro, sendo a décimo cuarta que no espazo de corenta anos se concedía.

O primeiro en unirse á petición de condecoración deste oficial, foi o alcalde do concello de Ribeira, don Emilio Colomer, quen dirixiu a seguinte mensaxe ó Gobernador Civil da provincia:

«Con motivo de la tremenda catástrofe ocurrida en la Ría de Arosa y en punto que pertenece la isla de Sálvora al término municipal al que da nombre esta ciudad con la perdida total del correo transporte Santa Isabel cuyo siniestro es bien público, llega a conocimiento de esta alcaldía por manifestaciones de personas significativas en la localidad y de todos los supervivientes de la mencionada catástrofe, que son dignos de especial mención los actos de heroísmo que el segundo oficial del expresado barco don Luis Cebreiro López hizo no solo para salvarse el, sino para auxiliar a sus semejantes, tanto pasajeros como tripulantes.

Es un hecho público desde los primeros momentos, relatados en la misma isla de Sálvora por los naufragos supervivientes, por los vecinos de aquel lugar y por las personas de este pueblo que acudieron a prestar auxilio en embarcaciones tan luego conocieron la catástrofe, que llamó la atención ante todos, el decidido arrojo y la abnegación del referido don Luís Cebreiro López, dirigiendo las operaciones de salvamento, contando como contaba, con tan pocos elementos y luchando contra el más poderoso que eran los embates del mar que destruía toda embarcación contra os restos del buque, y gracias a su valor y pericia pudieron salvarse la mayoría de los supervivientes en el único bote que le quedaba en relativas condiciones».

O segundo oficial narraría pasado o tempo como viviu aquela noite, a máis tráxica da súa vida:

”A iso da unha e media, aproximadamente, da mañá do domingo día 2 e estando descansando no meu camarote que estaba baixo a ponte, sentín un forte golpe do buque e empecei a vestirme e, ó momento, presentouse o capitán, avisándome de que encallara o buque e dando ordes para proceder ó salvamento da pasaxe e tripulación. Saín rapidamente do meu camarote e subín

Luis Cebreiro en Ribeira con algunhas das mulleres do naufraxio

á ponte. Alí estaban o capitán e o primeiro oficial con pasaxeiros que se propoñían salvarlos. Eu baixei a atender a moitos que estaban na cuberta de botes de babor, pois os de estribor esnaquizarounos o mar contra o barco, por se-lo costado que daba a onde viña o mar, e de babor arriouse un bote con tripulación e pasaxe que puido saír; pero máis tarde souben, cando cheguei a terra, que ese bote se esnaquizara contra a illa de Sálvora”.

O segundo oficial, Luís Cebreiro, en declaracións a xornais da época, narra como encontrándose no medio e medio do buque con moitos pasaxeiros e vendo que daba o forte mar reinante e sen luz, por apagarse xa nos primeiros intrés, *“decidín trasladarme con todos eles á cuberta da popa, pois podería quedar aquela parte fóra da auga e deste xeito poderían acudir no noso auxilio. Así o fixen e pasei con todos a aquela parte animándoos e alí axunteinos a carón do bote número 8 que estaba na parte de babor”.*

Oín, dicía o segundo oficial, gritos pedindo varias persoas auxilio, voces que partían do afumadoiro de segunda clase e baixei e alí estaban varios homes e mulleres da pasaxe, e leveinos a onde se atopaban os outros, tendo que impoñerme por crer que estaban máis seguros no lugar mencionado. Por se aquela parte do buque se afundise, metinos dentro do bote a todos e quedamos tres fóra a carón do bote -eu e outros tres máis que soubesen nadar para que o bote non fose moi cargado-. Tamén se meteu o primeiro maquinista, D. Miguel Calvente, que ordenou que se abrisen as válvulas de seguridade ó abandona-las caldeiras, cando empezou a entrar auga nelas.

Luís Cebreiro contaría anos despois cal foi a imaxe máis espantosa daquela noite:

“Aniñada nun recuncho de cuberta, unha nai intentaba amparar e cubrir co seu corpo a cinco infelices criaturas. Durante un anaco as ondas, furiosas e xigantes, parecían respectar aquel cadro de tenrura e amor. Cambiou o vento, e o mar abalanzouse sobre as inocentes vítimas. Foi un momento de angustia sen igual ver como cada onda ía arrincando un fillo dos brazos daquela nai, a quen afogaba a dolor. Co último dos fillos, ó que abrazou desesperadamente, levou o mar a figura máis fermosa de nai que contemplei na miña vida”.

O segundo oficial completaba a súa narración engadindo:

”Amenceu e sempre tiña a esperanza de que chegasen auxilios e non tivésemos necesidade de arria-lo referido bote, pois, dado o mar que había, resultaría perigoso, pero a iso das nove da mañá empezou a afundirse aquela parte da popa, seguramente porque partira en dous o barco, quedou o salvavidas sobre os calzos e chegou o mar a onde estaba e flotou e quedou fóra do barco con tódolos que meteramos dentro do mesmo, quedando fóra na cuberta algúns que sabían nadar; que se meteran, ó caer á auga arrastrados por outro golpe de mar dentro do mesmo, cos demais náufragos.

O vapor Rosiña chegando a Ribeira cos primeiros cadáveres e superviventes do Santa Isabel

Sáiron vogando con dous remos dous mariñeiros do buque e outro que era de Palmeira, xa vello, gobernando o bote. Quedamos eu e un pasaxeiro novo, que agarrei na auga e non sabía nadar; e, aínda que desde o bote nos ofrecían sitio, manifesteilles que, por ir moi sobrecargado non quería embarcar; pois era perigoso, e deixei embarcar ó mozo que eu levaba nadando. Así seguiron polos seus medios en dirección á illa e, máis tarde e xa bastante separados do buque, souben en terra que foran auxiliados por dúas dornas da illa de Sálvora, unha tripulada por mulleres e outra por homes”.

Tamén os tripulantes do vapor Rosiña, o primeiro en chegar ó lugar do naufraxio, o axudante de Mariña de Ribeira, Gabriel Basterrechea e outras persoas e veciños de Ribeira que interviñeran no naufraxio, recibirían diversas condecoracións pola súa participación no rescate e pola acollida das vítimas.

Das 213 vítimas do naufraxio, procedentes de 26 provincias españolas e dos cales uns 60 eran nenos, rescatáronse uns setenta cadáveres. Durante semanas o mar botou á costa restos humanos moitos dos cales foron soterrados nos camposantos locais e incluso algúns nas praias onde aparecían, polo que é difícil de saber o número exacto de corpos recuperados.

A “Compañía Trasatlántica Española” propietaria do Santa Isabel, dispuxo que os trinta e sete pasaxeiros que tiñan previsto embarcar en Vilagarcía aquela madrugada, e os douscentos doce previstos para subir en Vigo o día seguinte do naufraxio, foran trasladados en tren a Cádiz para embarcar no “Reina Victoria Eugenia” un trasatlántico cualificado de gran marcha e con tres hélices procedente de Barcelona-Valencia e con ruta a Montevideo e Bos Aires e a onde tiñan que ter embarcado a pasaxe do vapor-correo.

Durante moito tempo o segundo oficial, Luís Cebreiro, un dos mariños máis condecorados da Mariña Civil española, regresaría ano tras ano a Ribeira para asistir ós actos fúnebres en memoria dos falecidos. Tamén durante décadas os buques da “Compañía Trasatlántica Española” farían soar as súas sirenas cando pasaban preto dos baixos da Pegar, onde tivo lugar o naufraxio, en sinal de respecto e lembranza das mulleres, homes e nenos falecidos naquela trágica noite.

Hoxe cen anos despois lembramos o papel daquelas mulleres, homes e veciños de Ribeira, que puxeron o seu valor, humanidade e entrega por riba das súas vidas.

Fotos incluídas neste artigo: Fotos Ksado, ABC, Vida Gallega.

Recepción do pobo de Vigo ás heroínas